

Svenskan i Finland 19

Föredrag vid den nittonde sammankomsten för
beskrivningen av svenskan i Finland

Vasa den 6-7 maj 2021

Redigerade av
Siv Björklund, Bodil Haagensen, Marianne Nordman och Anders Westerlund

ISBN 978-952-69650-4-8 (tryckt)

ISBN 978-952-69650-5-5 (digital)

Denna publikation ingår i konferensserien *Svenskan i Finland*
(<https://blogs.helsinki.fi/svenskan-i-finland/publikationer/>).

ISSN 2489-4338 (tryckt)

ISSN 2489-4346 (digital)

Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet nr 82

ISSN 0473-8063

© Författarna och Svensk-Österbottniska Samfundet

Teknisk redaktör: Sofia Lindkvist

Utgivare: Svensk-Österbottniska Samfundet

Rådhusgatan 17 A 13, 65100 Vasa

Pärmbild: Åbo Akademis bildbank

Tryck: KTMP Group, Vasa 2022

Tankar som styr kroppen

Instruktioner med verbet *tänka* vid personlig träning

Martina Huhtamäki, Jan Lindström, Inga-Lill Grahn, Jenny Nilsson, Catrin Norrby & Camilla Wide

1 INLEDNING

Under sessioner med personlig träning går mycket av aktiviteten ut på att motionären utför fysiska övningar, medan den personliga tränaren (PT:n) leder motionären genom övningarna med instruktioner och återkopplingar på prestationerna. Motionärens fysiska utförande av övningarna är i förgrunden och de verbala bidragen stödjer motionären i att utföra dem. I tidigare undersökningar av personlig träning på svenska i Finland och Sverige har vi funnit att många verbala instruktioner är korta och frasformade, till exempel säger PT:n *å axlarna* för att uppmana motionären att cirkla axlarna (se Huhtamäki m.fl. 2019).

Det finns emellertid instruktioner som är längre och mer komplexa, till exempel sådana som består av en uppmaning och en motivering, såsom *tänk på att du kan ha bollen ännu mer* [PT svänger armarna i en stor rörelse från sida till sida] *så att du får ännu mer rotation* (Lindström m.fl. 2020). I det här exemplet står uppmaningen i imperativ och följs av en förklarande, konsekutiv sats. Denna typ av instruktioner hjälper motionären att förstå syftet med övningarna. En detalj som Lindström med flera (2020) upptäckte i denna kontext var att instruktioner som innehöll sekvensen *tänk på att* var vanligare i det sverigesvenska delmaterialet än i det finlandssvenska. Detta föranledde då frågan vad tränarna gör med denna och en del andra konstruktionstyper innehållande verbet *tänka*: i vilka situationskontexter används de och i vilket interaktionellt syfte?

Fokus för den här undersökningen ligger således på instruktioner som uttalas av den personliga tränaren och riktar sig till motionären och som innehåller verbet *tänka* i någon form. Exempel på sådana är *tänk på handlederna, nu tänker du på magen* och *tänk på att du ska va helt rak också*. Vi studerar med vilka verbala, prosodiska och kroppsliga drag PT:n realiserar instruktionerna samt jämför ett finlandssvenskt och ett sverigesvenskt delmaterial. Vi undersöker instruktionerna ur ett såväl kvantitativt som kvalitativt perspektiv. Liksom i vår studie av frasformade instruktioner (Huhtamäki m.fl. 2019) använder vi termen *instruktion* som en överkategori för diverse språkliga handlingar som inbegriper uppmaningar, direktiv och kombinationer av dessa med motiverande handlingar.

2 BAKGRUND

Verbet *tänka* hör till det kognitiva betydelsefältet (SAG 1999 2, 515). Enligt Fortescue (2001) har alla världens språk något ord som refererar till en allmän mental process som inte nödvändigtvis har några yttre kännetecken. Konventionaliserade yttre kännetecken kan ändå vara t.ex. en rynkad panna eller en nickning. *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB) anger många betydelser för *tänka*, varav några är relevanta för vår undersökning. Den första av dessa handlar om *tänka* i förbindelse med prepositionen *på* och förekommer speciellt i imperativ "ss. uppmaning att vara uppmärksam liktydigt med: observera, kom ihåg" (punkt 2 c α). SAOB ger bl.a. exemplen *Tänk på istapparna!* och *Tänk på att posta brevet!* Dessa uppmaningar påminner om de instruktioner vi undersöker genom att de riktar sig till mottagaren och syftar till att hen ska agera på ett visst sätt. Den andra relevanta betydelsen är att "göra sig en tanke om l. bilda sig en föreställning om (ngt l. ngn); föreställa sig (ngt), utmåla för sig; drömma om" och används då i allmänhet med indirekt reflexivt objekt, exempelvis *Det kan jag mycket väl tänka mig!* (punkt 5). Denna senare punkt tar alltså fasta på att någon skapar sig en föreställning om något, t.ex. ett sätt att agera på.

Uppmaningar med verbet *tänka* och andra kognitionsverb har i en viss utsträckning undersökts i institutionella samtal. I en jämförelse av finlandssvenska och sverigesvenska handledningssamtal vid universitet fann Henricson och Nelson (2018) att handledarna använder kognitionsverb för att linda in råden till studenterna. Deras studie gäller, till skillnad från vår, råd där verbet *tänka* hänför sig till talaren själv, dvs. handledaren, och används för att uttrycka en svagare epistemisk position än exempelvis *tycka* eller *anse*.

Verb av typen 'tänka' har noterats även i samband med röstterapi på finska, där terapeuten försöker skapa sinnebilder hos klienten för att korrigera ett felaktigt sätt att utföra övningar (Sellman 2008). Det gäller speciellt övningar där det handlar om ett problem som inte syns utåt. Sellman (2008, 147ff.) ger som exempel *joo ja taas ajattelet sen nielun monttua* 'ja och igen så ska du föreställa dig den där gropen i svalget' (vår övers.). Svalget är ju en kroppsdel man kan varken se eller ta på utan instrument, och då kan sinnebilder tänkas bidra till en önskad effekt i övningarna.

Grahn (2012) har analyserat hur verbet *tänka* och substantivet *tanke* används i sverigesvenska radiopsykologsamtal, genom att kombinera systemisk-funktionell grammatik och verksamhetsanalys. Undersökningen inkluderar inte bara uppmaningar, utan också fall då talaren själv säger sig tänka (på) något. Grahn visar att konstruktionen *tänka* i kombination med ett objekt (*Lisa tänker en tanke*) eller en huvudsats (*Lisa tänker: nu ska jag gå hem!*) skapar ett intryck av det tänkta som något befintligt, genom att det objektifieras. När *tänka* däremot kombineras med en adverbial omständighet (*Lisa tänker såhär*) eller en bisats (*Lisa tänker att hon ska gå hem nu*) konstrueras snarare ett pågående tänkande. En intressant fråga är huruvida typen av konstruktion som används med *tänka* även spelar en roll för betydelsen i vårt material.

3 MATERIAL OCH METOD

Undersökningsmaterialet utgörs av videoinspelningar av två sessioner personlig träning på svenska från Finland och två från Sverige, vilka utgör delar av en större samling interaktioner inom friskvårdskontexter insamlade i forskningsprogrammet IVIP.¹ De finlandssvenska inspelningarna utgör drygt två timmar och de sverigesvenska knappt två timmar. Sammanlagt undersöktes alltså cirka fyra timmar. De inspelade sessionerna skulle ha ägt rum oberoende av vår inspelning. I varje session deltar en PT och en motionär. I vardera delmaterialet deltar två olika motionärer, medan det i de finlandssvenska sessionerna förekommer två olika tränare och i de sverigesvenska en tränare. I materialet valdes de inspelningar av personlig träning som innehöll flest instruktioner med *tänka*.

Den teoretiska och metodologiska referensramen utgörs av interaktionell lingvistik (Couper-Kuhlen & Selting 2018) och kommunikationsetnografi (Saville-Troike 2003). Undersökningen gick till så att vi excerperade alla sekvenser i materialet där PT:n uttalar en instruktion som innehåller verbet *tänka* och riktar sig till motionären. Sedan undersökte vi både verbala, prosodiska och kroppsliga drag i sekvenserna. När det gäller transkription följer vi det system Mondada (2018) utarbetat för noteringen av kroppsligt beteende i interaktionen (för notationen, se transkriptionsnyckeln i slutet av artikeln).

Vi undersökte följande variabler:

- Syntax och typ av konstruktion
- Prosodiska drag i förhållande till föregående tur
- Samtidiga kroppsliga drag hos tränaren och motionären
- Position i övningssekvensen, dvs. före, i början av, under och efter en övning.

Vi jämförde det finlandssvenska och sverigesvenska delmaterialet när det gäller alla ovanstående drag. I resultatavsnittet nedan börjar vi med att göra kvantitativa jämförelser av de två delmaterialen och analyserar sedan några belysande exempel från vardera delmaterialet.

¹ IVIP = *Interaktion och variation i pluricentriska språk – kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska*, finansierat av Riksbankens jubileumsfond 2013–2020. Se Norrby m.fl. 2012. För slutrapport, se Norrby m.fl. 2021; även via <https://view.publitas.com/riksbankens-jubileumsfond/rj-s-skriftserie-nr-21-2021/page/1>

4 RESULTAT

4.1 Kvantitativa jämförelser mellan delmaterialen

I materialet som helhet förekommer 65 instruktioner med verbet *tänka*. En jämförelse mellan de två delmaterialen visar att så många som 47 av dem förekommer i de två sverigesvenska inspelningarna, medan endast 18 förekommer i de finlandssvenska. Räknat per minut betyder detta 0,4 instruktioner med *tänka* per minut i det sverigesvenska delmaterialet gentemot 0,1 per minut i det finlandssvenska. Konstruktioner med *tänka* är klart vanligast i uppmaningar som involverar ett kognitionsverb: vi har kunnat belägga bara enstaka förekomster med *fundera på*, *fokusera på* och *var medveten om*.

När det gäller morfosyntax finns det klara skillnader mellan de två delmaterialen (se tabell 1). Medan deklarativer, såsom *å nu tänker du på magen*, dominerar i det finlandssvenska delmaterialet (56 %) utgörs den överlägset största andelen i det sverigesvenska delmaterialet av imperativer, t.ex. *tänk på knä nu* (68 %).

TABELL 1 Morfosyntax hos instruktionerna med *tänka* i de två delmaterialen, antal och andel

	Finland	Sverige	Totalt
imperativ	5 (28 %)	32 (68 %)	39
deklarativ	10 (56 %)	7 (15 %)	17
verbkedja	2 (11 %)	5 (11 %)	6
enbart infinitiv	1 (1 %)	3 (6 %)	3
<i>Totalt</i>	18 (100 %)	47 (100 %)	65

Om vi ser närmare på vilken typ av konstruktion som används i samband med *tänka* framträder skillnaderna i syntax ännu tydligare. Det är över lag större variation i konstruktioner i det sverigesvenska delmaterialet (se tabell 2). Det finns också skillnader i vilka konstruktioner som är vanligast i vardera delmaterialet. Medan den vanligaste konstruktionen i det sverigesvenska delmaterialet är *tänk på att* (26 %), så är den vanligaste *tänker att* i det finlandssvenska (39 %). En konstruktion som förekommer bara i det finlandssvenska delmaterialet är *tänka från* eller *tänker från*, exempelvis *tänka från bäckensbottne* (se ex. 2 nedan), dvs. att tänkandet har en riktning (bort från ett riktmärke). Det är möjligt att denna konstruktion hänför sig till en mer frekvent användning av prepositionen *från* i finlandssvenskan än i sverigesvenskan (se Reuter 2014, 109).

TABELL 2 Konstruktioner i samband med *tänka* i de två delmaterialen

	Finland	Sverige	Totalt
<i>tänk att</i>	4 (22 %)	10 (21 %)	15
<i>tänk på att</i>	1 (6 %)	12 (26 %)	13
<i>tänker att</i>	7 (39 %)	5 (11 %)	12
<i>tänk på + NP</i>	0	9 (19 %)	9
<i>kan tänka att</i>	1 (6 %)	1 (2 %)	2
<i>kan tänka på att</i>	0	2 (4 %)	2
<i>tänker på + NP</i>	2 (11 %)	1 (2 %)	3
<i>tänka på (att)</i>	0	3 (6 %)	3
<i>tänka från/tänker från</i>	2 (11 %)	0	2
<i>försök tänka att</i>	1 (6 %)	0	
<i>tänker på att</i>	0	1 (2 %)	1
<i>tänk som</i>	0	1 (2 %)	1
<i>kan tänka dig</i>	0	1 (2 %)	1
<i>ska tänka på</i>	0	1 (2 %)	1
Totalt	18 (101 %) ²	47 (99 %)	

En jämförelse av prosodin visar likaså vissa skillnader (se tabell 3). I det finlandssvenska delmaterialet är prosodin hos instruktionen med *tänka* i hälften av fallen den samma som hos föregående tur, och uppgraderad³ i 39 procent av fallen. I det sverigesvenska delmaterialet är prosodin däremot uppgraderad i nästan hälften av fallen, nedgraderad⁴ i 32 procent och samma som i föregående tur i 17 procent av fallen. Kategorin *annat* i tabellen syftar på fall där det inte finns någon direkt föregående tur eller där det är svårt att avgöra prosodin. Resultatet gällande prosodin i förhållande till föregående tur tyder på att instruktionerna med *tänka* i större utsträckning är prosodiskt integrerade i det föregående i det finlandssvenska materialet, medan de skiljer sig från denna i det sverigesvenska genom att vara antingen mer framträdande eller mindre framträdande.

TABELL 3 Prosodin hos instruktioner med *tänka* i förhållande till föregående tur

	Finland	Sverige	Totalt
Uppgraderad	7 (39 %)	23 (49 %)	30
Samma	9 (50 %)	8 (17 %)	17
Nedgraderad	1 (5,5 %)	15 (32 %)	16
Annat	1 (5,5 %)	1 (2 %)	2
Totalt	18 (100 %)	47 (100 %)	65

² Den sammanlagda procenten för vardera delmaterialet är inte exakt hundra p.g.a. avrundning.

³ Med *uppgraderad prosodi* avser vi en tur som har högre tonhöjd, större ljudstyrka och/eller längre duration hos segmenten än talarens föregående tur.

⁴ Med *nedgraderad prosodi* avser vi en tur som har lägre tonhöjd, mindre tonomfång, mindre ljudstyrka och/eller kortare duration hos segmenten än talarens föregående tur.

Om vi jämför instruktionernas position i förhållande till en övning ser vi att en stor andel i det finlandssvenska delmaterialet förekommer medan motionären utför en övning, närmare bestämt i början (39 %) eller under (39 %) en övning. I det sverigesvenska delmaterialet förekommer däremot en stor andel före (30 %) respektive efter (30 %) en övning, dvs. när motionären inte är upptagen med att utföra en övning. Instruktionens förekomst i förhållande till övningsfas sammanhänger också med vissa instruktionsformat och deras betydelser:

1) Konstruktionen *tänk att* har i båda delmaterialen att göra med både sinnebilder och fokusering av en viss position eller rörelse. I det sverigesvenska delmaterialet förekommer uppmaningar med denna konstruktion i alla faser av övningen, i det finlandssvenska före, i början av och inne i en övning.

2) Konstruktioner med *tänka* i presens indikativ, *(du) tänker att*, eller som en del av en verbkedja, *(du) börjar tänka att*, används i det finlandssvenska delmaterialet mest för att förmedla sinnebilder och förekommer då speciellt inne i en övning. I det sverigesvenska delmaterialet har den både med sinnebilder och fokusering av rörelse eller position att göra och används speciellt i början av och inne i en övning.

3) Konstruktionen *tänk på* + NP förekommer övervägande i det sverigesvenska materialet och används där för att fokusera en rörelse eller position, speciellt före och efter en övning.

4) Konstruktionen *tänk på att* förekommer i första hand i det sverigesvenska delmaterialet och funktionen är att fokusera en viss rörelse eller position. Den används speciellt efter en övning, vilket tyder på att det handlar om en utvärdering av motionärens utförande eller en övergång till en ny fas i träningen.

I de följande exempelanalyserna utgår vi från denna principiella konstruktionsfördelning.

4.2 Kvalitativa analyser av instruktionssekvenser

Vi analyserar här närmare tre exempel där tränaren använder instruktioner med *tänka* i olika konstruktionsvarianter och övningsfaser: före en övning (*tänk att; [du] börjar tänka*) och efter en serie av en övning (*tänk på att*). De två första exemplen kommer från det finlandssvenska delmaterialet och det tredje från det sverigesvenska.

I det första exemplet ser vi hur PT:n leder motionären in i en ny övning med verbala instruktioner och kroppslig demonstration. Det är tydligt att det är en övning som de har gjort tidigare, eftersom PT:n benämner övningen *den här fjärilen* (r. 1) och motionären genast prövar att utföra övningen (r. 1-2; se bild 1). Detta innebär att PT:ns instruktioner i det följande syftar till att precisera utförandet. I sekvensen talar enbart PT:n medan motionären ligger på golvet med böjda knän och börjar utföra övningen.

BILD 1 PT:n börjar demonstrera övningen i ex. 1 medan motionären ligger på golvet

EXEMPEL 1 Fjärilen (PT5fi 25:54) – *tänk att*

- 01 PT: .h vi fortsätter med den här &fjärilen,
börjar stiga upp, lyfter armarna på sidorna-->
mo &rör sina armar-->
- 02 så du börjar här nerifrån,
sänker armarna
mo -->mot huvudet längs golvet
- 03 (0.3)
pt lyfter vänster arm rakt ut från kroppen
- 04 PT: *under nitti graders * %vinkel nånstans.
rör vid vänster arm med höger hand
%lyfter höger arm
**tittar på sin vänstra arm **
mo rör armarna mot sidorna längs golvet
- 05 (1.5)
pt tar ett steg till höger
pt sänker armarna, skakar axlarna lite
- 06 PT: → **tänk att de e mycke luft *här mellan öronen å %axlarna %**
för höger hand nedanför halsen och lyfter hakan
**sänker händerna %tar några steg %*
- 07 **å de hålls hela tiden s-**
- 08 (0.3)
- 09 å sen på utandningen så drar du händerna &lå::ngt ti sidan.
lyfter långsamt armarna
mo &rör armarna mot huvudet

Efter att PT:n introducerat övningen ger hon en konkret anvisning om hur den ska utföras, *så du börjar här nerifrån*, medan hon sänker och höjer armarna (r. 2–3). Hon fortsätter med specificeringen *under nitti graders vinkel nånstans*, vilket hon visar med handen (r. 4). Därefter producerar PT:n instruktionen *tänk att de e mycke luft här mellan öronen å axlarna å de hålls hela tiden s-* medan hon gör en gest mot sina axlar (r. 6–7; bild 2). Här används alltså *tänka* i imperativ och har ett objekt som består av en *att*-sats. Satsen med *tänka* följs av en samordnad sats som

avbryts. De prosodiska dragen påminner om dem i PT:ns tidigare tur, men tonen är något högre. Därefter följer ytterligare en instruktion: *å sen på utandningen så drar du händerna lå::ngt ti sidan* medan PT:n demonstrerar rörelsen (r. 10). Under tiden ligger motionären stilla men börjar röra på armarna i slutet av PT:ns tur på rad 9. I denna övning har instruktionen *tänk att* snarast betydelsen 'föreställ dig' och syftar på något man inte kan se, dvs. luft mellan öronen och axlarna. Den bidrar till att finjustera motionärens utförande genom att skapa en sinnebild av det korrekta utförandet. Instruktionen är förberedande, eftersom motionären inte ännu har utfört övningen.

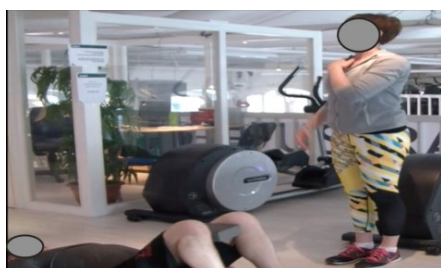

BILD 2 PT:n producerar instruktionen med *tänka* och visar samtidigt på sin kropp

I det andra exemplet ser vi också en instruktion med *tänka* när en övning introduceras. Här verkar det däremot som att motionären inte känner till övningen från förr, utan PT:n instruerar den i olika steg. Övningen sker lutande mot en stor boll, och det gäller att inte slappna av helt utan spänna bäckenbotten för att få effekt i övningen (se bild 3).

BILD 3 Motionär (tv) och PT (th) i utgångspositionen

EXEMPEL 2 Bäckbotten (PT2fi 21:55) - *börjar du tänka*

- 01 PT: jå-å. (.) lite så här att &äsch ändå,
 >>lutar sig mot en stor boll med vänster fot bakom sig-->
 >>tittar på MO-->
 mo >>lutar sig mot en stor boll med vänster fot bakom sig-->
 mo >>trummar med fingrarna mot bollen
 &tittar på PT
- 02 MO: (ohb)

- 03 PT: &jå-å? (0.4) *OKEJ? (0.3) * &
vänder huvudet mot MO
hoppas till på bollen
tittar bort från MO
mo &ler &
- 04 → &nå nu när du börjar int kännas alls,
mo &tittar bort från PT
- 05 så då börjar du *tänka från bäckenbotten,
*rör höger hand *knyter näven-->*
- 06 **mt (0.4) *&suga, (0.5)**
 --> *tittar på sin hand
mo &rör kroppen lite från bollen
- 07 &å pressa magen in?
sätter tillbaka handen på bollen och rör kroppen lite från bollen
mo &flyttar handen upp på bollen-->
- 08 (0.4) &
mo --> &
- 09 PT: .h å så d- (0.5) känslan som nån sku *dra din hä:l (dit).
stiger upp och ställer sig på huk bakom MO, vänster hand ännu på bollen
**drar i MO:s hä:l*

PT och motionär har båda intagit övningspositionen på varsin boll när PT:n uttrycker hur avspänd man ska känna sig med *lite så här att äsch ändå* och motionären visar att hon förstår genom att avspänt trumma med fingrarna mot bollen (r. 1). Sedan hoppar PT:n till på bollen, samtidigt som hon yttrar ett högt och starkt OKEJ (r. 3), vilket signalerar början på något nytt (jfr Couper-Kuhlen 2004). Hon fortsätter sedan *nå nu du börjar int kännas alls* (r. 4),⁵ vilket pekar på ett problem om man bara passivt lutar mot bollen. Genom fortsättningen anger PT:n hur man ska lösa problemet, *så då börjar du tänka från bäckenbotten*, och samtidigt som hon säger *tänka* knyter hon handen och avbildar på så sätt rörelsen som ska ske i bäckenbotten (bild 4).

BILD 4 PT:n knyter sin hand för att visa aktiviteten i bäckenbotten

⁵ Tränaren uttalar verkligen turen på detta sätt, vilket kan bero på en kontamination mellan *du börjar inte känna* och *det börjar inte kännas*.

Prosodin i instruktionen med *tänka* är uppgraderad jämfört med de föregående turerna genom att tonen är något högre och ljudstyrkan lite större. PT:n fortsätter: *mt (0.4) suga (0.5) och pressa magen in* (r. 5-7). Genom smackljudet *mt* demonstrerar hon suget, och fortsättningen uttalas med spänd röst, vilket visar hur mycket man ska anstränga sig. På rad 6 rör sig motionärens kropp lite från bollen och det är möjligt att hon då spänner bäckenbotten och magen. Här är alltså verbet *tänka* en del av en verbkedja som inleds med det finita verbet *börjar*. Därtill utgör det en del av den temporala satskombinationen *nå nu – så då* som följs av en vokal demonstration (Keevallik 2014)⁶ och *tänka* i infinitiv med objektet *bäckenbotten*⁷. Här förekommer prepositionen *från* som möjligen förmedlar en sinnebild av att kraften kommer från ett visst håll och på så sätt bidrar till att motionären aktiverar sina muskler, jämfört med en preposition som bara angav läge (*på*). Instruktionen som innehåller *tänka* uttrycker fokus för övningen och kunde omskrivas som 'se till att' samtidigt som det finns en aspekt av att motionären ska föreställa sig bäckenbotten och att den är centrum för tänkandet, vilket är en del av kroppen som inte syns utåt (jfr Sellmans 2008 exempel med "gropen i svalget").

Vårt tredje exempel kommer från inspelningarna i Sverige och här ser vi en instruktion som används efter att motionären utfört en serie av övningen. Övningen går ut på att i stående position föra en boll från sida till sida. Här är det inte så att motionären skulle ha utfört övningen helt fel, men PT:n försöker förklara idén med övningen för att motionären ska kunna utföra den med mer effekt.

EXEMPEL 3 Bollen (PT2sv 3:10)

- 01 PT: n[u, (0.3) har du] bollen *&här ganska nä[ra dig?]*
 >>rör händerna framför sig som om hon skulle hålla i en boll-->
 *lyfter axlarna *
 mo >>står och håller en boll mot sin mage, tittar på PT-->
 &litet steg bakåt med höger fot
- 02 MO: [a jo] [ja jo]
- 03 (0.3)
- 04 PT: → **tänk på att du kan ha bollen** *ännu mer, (.)
 gör större rörelser *vänster fot stiger till vänster
- 05 [så att] du får *ännu mer rotation. %
 *stiger till mitten %börjar sänka händerna
- 06 MO: [jo]
 tar några steg framåt
 nickar
 tittar neråt

⁶ Keevallik (2014) undersöker demonstrationer i form av vokaliseringar som åtföljs av någon typ av gester eller kroppsrörelser.

⁷ Formen *bottne(t)* är en finlandism (se Reuter 2014, 85).

PT:n inleder med en beskrivning av det felaktiga utförandet, dvs. hur motionären höll bollen under övningen, samtidigt som hon demonstrerar utförandet: *nu, (0.3) har du bollen här ganska nära dig?* (r. 1; se bild 5). Beskrivningen är i presens och både *nu* och *här* har kontrastiv betoning. Motionären producerar instämmande uppbackningar under PT:ns tur (r. 2).

BILD 5 PT:n (th) demonstrerar hur motionären nyss utfört en övning och han tittar på

Sedan demonstrerar PT:n det korrekta utförandet medan hon producerar instruktionen *tänk på att du kan ha bollen ännu mer* (r. 4). Satsen avslutas inte, men den fysiska demonstrationen kompletterar den verbala och förmedlar att det handlar om att göra större rörelser (bild 6) (se Keevallik 2014).

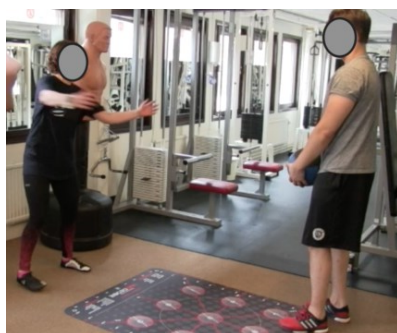

BILD 6 PT:n demonstrerar det korrekta utförandet av rörelsen

Konstruktionen som används här är verbet *tänka* i imperativ följt av prepositionen *på* och ett objekt i form av en *att*-sats. Prosodin hos instruktionen är nedgraderad jämfört med föregående tur genom att tonen är något lägre och ljudstyrkan lite svagare här. Motionären tar emot även denna tur med en instämmande uppbackning (r. 6). PT:n fortsätter med en konsekutiv sats där hon ger en motivering, *så att du får ännu mer rotation* (r. 5). Instruktionen med *tänk på att* har alltså en korrigerande funktion i denna sekvens och betydelsen kunde omskrivas med 'kom ihåg att' eller 'se till att'. Genom att använda denna konstruktion uppmanar PT:n motionären till självreflektion och får instruktionen att låta som ett tips snarare än en direkt uppmaning. Det kan också tolkas som ett mer finkänsligt sätt att korrigera fel än att direkt påpeka dem (jfr Schegloff, Jefferson & Sacks 1977 om reparation): även om det hör till tränarens roll att

instruera och korrigera den andre är det i grunden fråga om en socialt icke-prefererad handling (Pomerantz 1984), och tendensen till att linda in sådana har belagts också i svenska handledningssamtal mellan lärare och student (Nelson & Henricson 2016).

I de tre exemplen ovan används olika konstruktioner med verbet *tänka*. I två av dem står verbet i imperativ (ex. 1 och 3). I båda fallen följs imperativformen *tänk* av en *att*-sats, men exempel 3 konstrueras med ett prepositionsobjekt, *tänk på att*. I exempel 2 används *tänka* i en verbkedja, där huvud verbet står i presens, och kombineras med prepositionen *från* och substantivet *bäckenbottne*. Betydelsen hos instruktionerna varierar från att betona att motionärerna ska föreställa sig något till att de ska fokusera på en viss detalj i övningen. Ibland är det fråga om att korrigera ett felaktigt utförande av en övning som redan avslutats. Instruktionerna med *tänka* syftar till att precisera utförandet av övningen för att den ska få avsedd effekt. I exempel 1 och 2 används instruktionen före respektive i början av en övning och fungerar således förberedande. I exempel 3 används instruktionen efter en prestation och har en korrigerande och utvärderande funktion. I alla fyra exemplen åtföljs instruktionen av en kroppslig demonstration där PT:n visar det önskade utförandet; i exempel 3 visar hon dessutom först det oönskade utförandet. PT:n kan i andra fall göra gester mot sin egen eller motionärens kroppsdel och eventuellt ta i motionären för att komplettera den verbala beskrivningen med en kroppslig.

5 SLUTDISKUSSION

Ovan har vi presenterat en undersökning av instruktioner som innehåller verbet *tänka* i ett material inspelat under sessioner med personlig träning på svenska i Finland och Sverige. Vi utförde såväl en kartläggande kvantitativ undersökning, där vi jämförde strukturella drag hos instruktionerna i de två delmaterialen, som en kvalitativ analys som tog upp några av de vanligaste konstruktionerna. Undersökningen visar hur verbet *tänka* kan fungera i instruktioner. Det går inte att dra några generella slutsatser utifrån ett så begränsat material, men variationen mellan delmaterialen antyder vissa skillnader mellan de båda nationella varieteterna som är i behov av fortsatt forskning.

Den kvantitativa analysen visar skillnader mellan de två delmaterialen gällande alla de studerade aspekterna. För det första verkar instruktioner med verbet *tänka* vara mer frekventa i det sverigesvenska delmaterialet än det finlandssvenska. De vanligaste konstruktionerna skiljer likaså mellan de två delmaterialen, så att *tänk på att* är den vanligaste i det sverigesvenska delmaterialet men sällsynt i det finlandssvenska. När det gäller prosodin används både uppgraderad och nedgraderad prosodi i förhållande till föregående tur oftare i det sverigesvenska delmaterialet än i det finlandssvenska. Det är alltså en större variation hos instruktionernas prosodi i det sverigesvenska delmaterialet, vilket kan hänga ihop med instruktionernas större funktionella bredd, bl.a. genom en mer varierande placering i förhållande till övningen. I det finlandssvenska

delmaterialet produceras en stor andel av instruktionerna medan motionären utför en övning, medan instruktionerna i det sverigesvenska delmaterialet uttalas före eller även efter en övning som en typ av utvärdering.

Den större användningen av instruktioner med *tänka* i det sverigesvenska delmaterialet kan ha att göra med att direkta råd verkar ses som en mindre prefererad handling i den varieteteten. Genom att formulera sig med verbet *tänka* riktat till motionären kan PT:n framställa ett problem som något motionären själv får processa och ta ansvar för. På så sätt lindas en icke-prefererad handling in och fördröjs. I andra fall handlar det om att motionären ska fokusera på en viss kroppsdel eller aspekt av rörelsen och skapa en mental bild av den. Både när instruktionerna används för att fokusera en viss kroppsdel eller rörelse och skapa sinnebilder handlar det om att styra motionärens kropp. De kroppsliga demonstrationerna som åtföljer många av instruktionerna bidrar till att koppla ihop motionärens kroppsliga utförande med det "tänkta" i PT:ns instruktion. Studien visar alltså hur personliga tränare använder ett verb som hänvisar till mentala processer för att styra motionärens kropp.

TRANSKRIPTIONSNYCKEL

[överlapp inleds	.h	inandning
]	överlapp slutar	(ett)	transkriptionen osäker
[[samtidigt inledda turer	.	fallande slutintonation
(.)	mikropaus (under 0,2 s)	,	jämn slutintonation
(1.3)	paus i sekunder	?	stigande slutintonation
<i>sista:</i>	förlängt ljud	+ <i>stiger upp</i> % <i>stiger upp</i>	PT:ns kroppsrorelser
<i>foten</i>	starkt betonad stavelse	† <i>tittar på mo</i>	PT:ns blickriktning
<i>BRA</i>	högre ljudstyrka än föregående	* <i>stiger upp</i> & <i>stiger upp</i>	MO:s kroppsrorelser
<i>°bra°</i>	lägre ljudstyrka än föregående	>> <i>sitter</i>	pågår före transkriptionen
> <i>upp</i> <	snabbare än föregående	<i>sitter</i> >>	fortsätter efter transkription
< <i>upp</i> >	långsammare än föregående	<i>sätter sig</i> ->	fortsätter på nästa rad
↑ <i>bra</i>	högre ton än föregående	-> <i>sätter sig</i>	fortsätter från föregående rad
↓ <i>bra</i>	lägre ton än föregående		

LITTERATUR

Couper-Kuhlen, Elizabeth 2004. Prosody and sequence organization in English conversation. The case of new beginnings. I: Couper-Kuhlen, Elizabeth & Ford, Cecilia E. (red.), *Sound patterns in interaction: cross-linguistic studies from interaction*. Typological studies in language 62. Amsterdam: Benjamins. S. 335-376.

- Couper-Kuhlen, Elizabeth & Selting, Margret 2018. *Interactional linguistics. Studying language in social interaction*. Cambridge: CUP.
- Grahn, Inga-Lill 2012. *Tala om att tänka. Om processer och projekt vid användning av orden 'tänka' och 'tanke' i tre samtal*. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Henricson, Sofie & Nelson, Marie 2018. Vem tänker, tycker och tror i sverigesvenska och finlandssvenska handledningssamtal? I: *Folkmålsstudier* 56. S. 9–38.
- Huhtamäki, Martina, Grahn, Inga-Lill, Lindström, Jan, Nilsson, Jenny, Norrby, Catrin & Wide, Camilla 2019. Frasformade instruktioner med uppföljningar under personlig träning. I: *Språk och stil* 29. S. 9–34.
- Keevallik, Leelo 2014. Turn-organization and bodily-vocal demonstrations. I: *Journal of Pragmatics* vol. 65. S. 103–120.
- Lindström, Jan, Lindholm, Camilla, Grahn, Inga-Lill & Huhtamäki, Martina 2020. Consecutive clause combinations in instructing activities. Directives and accounts in the context of physical training. I: Maschler, Yael, Pekarek Doehler, Simona, Lindström, Jan & Keevallik, Leelo (red.), *Emergent syntax for conversation. Clausal patterns and the organization of action*. Amsterdam: Benjamins. S. 245–274.
- Mondada, Lorenza 2018. Multiple temporalities of language and body in interaction: challenges for transcribing multimodality. I: *Research on language and social interaction* 51:1. S. 85–106.
- Nelson, Marie & Henricson, Sofie 2016. Hur språkliga råd motiveras och förklaras i finlandssvenska och sverigesvenska handledningssamtal. I: Kolu, Jaana, Kuronen, Mikko & Palviainen, Åsa (red.), *Svenskan i Finland* 16. Jyväskylä: Jyväskylä universitet. S. 124–137.
- Norrby, Catrin, Lindström, Jan, Nilsson, Jenny & Wide, Camilla 2021. *Interaktion och variation i pluricentriska språk. Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska. Slutrapport från ett forskningsprogram*. Stockholm: Riksbankens Jubileumsfond i samarbete med Santerus förlag.
- Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny 2012. Finland-Swedish as a non-dominant variety of Swedish – extending the scope to pragmatic and interactional aspects. I: Muhr, Rudolf (red.), *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*. Frankfurt am Main: Peter Lang International Academic Publishers. S. 49–62.
- Pomerantz, Anita 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. I: Heritage, John & Atkinson, J. Maxwell (red.), *Structures of social action: Studies in conversation analysis*. Cambridge: CUP. S. 57–101.
- Reuter, Mikael 2014. *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet*. Vasa: Scriptum.
- SAG = U. Teleman, S. Hellberg & E. Andersson red. 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAOB = *Svenska Akademiens ordbok*, utgiven av Svenska Akademien. Lund 1893–.

- Saville-Troike, Muriel 2003. *The ethnography of communication. An introduction.* Malden, MA: Blackwell.
- Schegloff, Emanuel, Jefferson, Gail & Sacks, Harvey 1977. The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. I: *Language* 53:2. S. 361–382.
- Sellman, Jaana, 2008. *Vuorovaikutus ääniterapiassa. Keskustelunanalyttinen tutkimus harjoittelun rakenteesta, terapeutin antamasta palautteesta ja oppimisesta.* Institutionen för talvetenskaper, Helsingfors universitet.